

Empirická studie

VENDEL, Š. 2015. Vztah osobnostných faktorov k školskému výkonu vysokoškolských študentov. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 5, č. 2, s. 123–133. ISSN 1804-526X. DOI: <http://dx.doi.org/10.11118/lifele20150502123>.

Príspevek redakce obdržela: 4. 4. 2015.

Upravený příspěvek po recenzním řízení přijat k publikování: 20. 7. 2015.

VZŤAH OSOBNOSTNÝCH FAKTOROV K ŠKOLSKÉMU VÝKONU VYSOKOŠKOLSKÝCH ŠTUDENTOV

Štefan Vendel

Abstrakt: Predkladaná štúdiá skúma vzťah medzi osobnostnými faktormi a školským výkonom študentov vysokých škôl. Výskumnú vzorku tvorilo 100 vysokoškolských študentov vo veku 22–25 rokov. Na meranie osobnostných faktorov bol použitý osobnostný inventár NEO-FFI. Školský výkon respondentov bol posudzovaný na základe priemerov známok za prvé tri roky štúdiá. Na vyhodnotenie výskumných údajov bola použitá metóda viacnásobnej lineárnej regresie. Výskum poukázal na štatisticky významný negatívny vzťah extravenzie a pozitívny vzťah svedomitosti k školskému výkonu. Vo faktoroch neuroticizmus, otvorenosť voči skúsenostiam a prívetivosť sa štatisticky významný vzťah nepotvrdil.

Kľúčové slová: školský výkon, osobnostné vlastnosti

RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND ACADEMIC ACHIEVEMENT AMONG COLLEGE STUDENTS

Abstract: The study aims to investigate the relationship between personality traits and academic achievement of university students. The sample consisted of 100 students, aged from 22 to 25 years. The shortened version of NEO-FFI was used to measure personality traits. Academic achievement was measured by the grade point average gained during the first three years of university study. The data were evaluated by the Multiple linear regression analysis. The research has shown the

negative effect of extraversion, and a positive effect of conscientiousness on academic achievement. As expected, the relationship between academic achievement and neuroticism, agreeableness and openness to experience was not confirmed.

Key words: academic achievement, personality traits

1 Vzťah osobnostných premenných a školského výkonu jedinca

Osobnostné faktory a ich vzťah k školskému výkonu boli v poslednom období stredobodom záujmu viacerých bádateľov. Publikované štúdie sa zväčša sústreďovali na skúmanie korelácií rozličných typov osobnostných faktorov so známkami počas štúdia alebo s výkonom študentov na záverečných skúškach. Zistenia Miecha, Essea a Goldsmitha (in Damon, Lerner, 2006) hovoria o tom, že osobnostné faktory môžu byť užitočné pri predikcii výkonu už od času, kedy deti po prvýkrát vstupujú do školy.

Podľa Entwistla a Goldsmitha (in Damon, Lerner, 2006) je tento poznatok dôležitý predovšetkým preto, že jednak samotné prispôsobenie sa jedinca na školu, ale aj jeho výkon, majú po čase kumulatívne efekty.

Školský výkon, a teda aj úspešnosťou študenta v škole, bol tradične spájaný najmä s mentálnou kapacitou jedinca. Avšak, aj keď je inteligencia uznávaným a najširšie používaným prediktorom školského výkonu jedinca, nie je jediným. Výsledky viacerých výskumov potvrdzujú, že inteligencia vysvetľuje 30–50 % celkovej variancie školského výkonu (Butcher, 1973; Cabrera, Garcia, Hernández, 1999 in Columbus, Columbus, 2008). Vystáva teda otázka, ktoré iné faktory vplyvajú na školskú úspešnosť žiakov.

Cattell (in Columbus, Columbus, 2008) zastával názor, že osobnosť jedinca je vo vzťahu k školskej úspešnosti dôležitejším faktorom než samotná inteligencia. Tento názor vyvracajú Mouw a Khann (in Columbus, Columbus, 2008). Na základe výsledkov svojich výskumov tvrdia, že predikcia školského výkonu na základe osobnostných dimenzií nie je možná. Práve preto sa v niektorých teoretických prácach začali objavovať tvrdenia o nelineárnom vzťahu medzi školským výkonom a osobnostnými dimenziami. Z tohto hľadiska teda osobnostné premenné môžu pôsobiť spolu s ďalšími premennými, ako sú podmienky školského prostredia, učebné štýly a mnohé iné (Schmeck, 1997 in Columbus, Columbus, 2008).

V súvislosti s vyššie uvedeným uvádzajú Paunonen a O'Connor (in Hattie, 2009) na podporu skúmania osobnostných dimenzií v súvislosti s pojmom školskej výkonnosti tri kľúčové argumenty. Prvý sa týka vplyvu osobnostných premenných na školský výkon. Podľa nich v sebe osobnostné premenné zahŕňajú behavioralné tendencie, ktoré vplyvajú na návyky jedinca a tie zasa

spätne pôsobia na školský výkon. V druhom argumente tvrdia, že zatiaľ čo kognitívne schopnosti jedinca podmieňujú to, čo jedinec *môže* urobiť, osobnostné dimenzie podmieňujú to, čo jedinec *bude* robiť. A napokon, s tým, ako študenti dospievajú, ich osobnostné vlastnosti, spolu s kognitívnou zrelosťou, vytvárajú predpoklad lepšej predikcie neskoršieho výkonu jedinca.

Jednou z dimenzií, ktoré boli predmetom výskumu vzťahu medzi jednotlivými osobnostnými faktormi a školským výkonom, je extravézia – introverzia. Podľa Infante a Marína (in Columbus, Columbus, 2008) výsledky výskumov, ktoré sa snažia pochopiť súvislosť medzi touto osobnostnou dimenziou a školským výkonom, sú mnohokrát nejasné a protichodné. Niektoré štúdie dospeli k záveru, že extravézia má záporný vzťah k školskému výkonu jedinca, iné zase, že tento vzťah je kladný.

Podľa Entwistlea (in Alexander, Winne, 2006) závisí vplyv extravézie na školskú úspešnosť aj od veku jedinca. K podobnému názoru dospeli aj Chamorro-Premuzic a Furnham (in Alexander, Winne, 2006). Z výsledkov ich výskumu vyplýva, že pred jedenástym alebo dvanástym rokom veku extrovertní jedinci dosahujú v porovnaní s introvertnými jedincami lepšie výsledky. U adolescentných či dospelých študentov sa už, naopak, extravézia jedinca spája s horším výkonom, a teda lepšie školské výsledky dosahujú introverti. Alexander a Winne (2006) tento záver odôvodňujú zmenou sociálnej atmosféry. Tá je na základných školách sociálna, menej súťaživá, kým na stredných a vysokých školách je oveľa viac formálnejšou. V tomto smere sa teda prvky introvertného správania, ako sú znížená sociabilita, stávajú výhodou. Rozdiely medzi extrovertmi a introvertmi možno zároveň vidieť aj pri spracovaní informácií. To sa prejavuje najmä v pozornosti, riešení problémov, ale aj v celkovej rečovej produkcii. V tomto zmysle majú teda extroverti lepšie výsledky v ústnych príspevkoch na seminároch, introverti, naopak, v písaní esejí. Podobné zistenia uvádzajú aj Chamorro-Premuzic a Furnham (2005), podľa ktorých môže byť vzťah medzi školským výkonom a faktorom extravézie ovplyvnený samotným spôsobom hodnotenia. Prejavuje sa to tým, že úlohy vyžadujúce sociálnu interakciu môžu byť ľahšie zvládnuteľné pre extrovertov, kým úlohy zamerané na dlhodobú intelektuálnu aktivitu skôr pre introvertov.

Často skúmanou dimenziou v rámci osobnosti je neuroticizmus alebo emocionálna nestabilita. Podľa Ackermana a Heggestada (in Columbus, Columbus, 2008) je táto črta do veľkej miery podobná stresovej reakcii – má negatívny vplyv na poznávacie procesy a výkon. Ako uvádzajú Infante a Marín (in Columbus, Columbus, 2008), prepojenie medzi emocionálnou nestabilitou a školským výkonom bolo potvrdené obzvlášť u vysokoškolských

študentov. Z výsledkov výskumu, ktoré uvádzajú Alexander a Winne (2006), však vyplýva, že aj na vzorke školopovinných žiakov bolo vysoké skóre vo faktore neuroticizmu prediktorom slabšieho výkonu. Vo výskume Shinera et al. (in Damon, Lerner, 2006) bol faktor neuroticizmu u dospelých jedincov spojený s nižším dosiahnutým vzdelaním.

Keďže neuroticizmus je charakterizovaný sklonom k prežívaniu negatívnych emócií, medzi ktoré patrí nepochybne aj anxieta, práve v súvislosti s ňou uvádzajú Infante a Marín (in Columbus, Columbus, 2008), že tá má na školské výkony významný vplyv. K podobným výsledkom dospeli aj Enwistle a Cunningham (in Alexander, Winne, 2006) výskumom na vzorke trinásťročných žiakov. Možno teda – v súlade s DeRaadom a Schouwenbergom (in Columbus, Columbus, 2008) – skonštatovať, že výsledky výskumu poukazujú na znevýhodnenosť emocionálne nestabilných jedincov v porovnaní s emocionálne stabilnými. V súvislosti s tým ponúkajú Infante a Marín (in Columbus, Columbus, 2008) osobnostný profil neúspešných študentov. Možno ich opísať ako napätých, frustrovaných, netrpezlivých, s tendenciou k neprispôsobivosti.

Ďalšou osobnostnou dimenziou, ktorá bola skúmaná vo vzťahu k rozličným druhom výkonov, je svedomitosť. Tá pravdepodobne patrí k jedným z najčastejšie skúmaných faktorov osobnosti aj v súvislosti so školskými výkonmi. Napr. O'Connor a Paunonem (in Maltby, Day, 2010) uvádzajú výsledky svojich výskumov, v ktorých sa práve tento faktor konzistentne spája so školskými výkonmi jedincov. Podobne aj vo výskume Bratkoa, Chamorro-Premuzica a Saksa (in Maltby, Day, 2010) sa svedomitosť javila ako najkonzistentnejší prediktor školského výkonu, ktorý vedie študentov k tomu, aby boli organizovaní, disciplinovaní a motivovaní uspieť, čo pozitívne ovplyvňuje nielen ich úsilie, ktoré vkladajú do práce, ale aj schopnosť študovať. V súvislosti so svedomitosťou možno v neposlednom rade uviesť aj ďalšie zistenia. Tie hovoria o tom, že svedomitosť v detskom veku môže do značnej miery predikovať zlepšenie školského výkonu v priebehu dospievania (Shiner, Masten, 2002; Shiner et al., 2002 in Damon, Lerner, 2006). Tieto tvrdenia sú v súlade so zistením Judgea et al. (in Damon, Lerner, 2006), podľa ktorých osobnostné faktory obsiahnuté v dimenzii svedomitosti sú najdôležitejším nonkognitívnym prediktorom nielen školských, ale aj pracovných výkonov jedincov. Na základe vyššie uvedeného možno skonštatovať, že práve svedomitosť patrí k tým osobnostným faktorom, ktoré pokrývajú problematiku školskej výkonnosti jedinca najcelistvejšie

Spojenia medzi ďalšími faktormi päťfaktorového modelu osobnosti a školským výkonom sú menej konzistentné a oveľa slabšie. Aj napriek tomu sa však v niektorých výskumoch objavujú. Otvorenosť voči skúsenostiam sa

ako prediktor školského výkonu potvrdila vo viacerých výskumoch realizovaných na vzorkách školopovinných detí, adolescentov a vysokoškolských študentov. Prehľad týchto výskumov podávajú Damon a Lerner (2006). Podľa Chamorro-Premuzica (2007) má otvorenosť voči skúsenostiam vo vzťahu k vzdelávacím výstupom dôležité miesto najmä z toho dôvodu, že poskytuje jedincovi väčšie množstvo stratégií a štýlov učenia, kritického hodnotenia, hĺbkovej analýzy a mnohých iných výhod. Tento autor však pripúšťa, že veľa štúdií nenašlo medzi otvorenosťou voči skúsenostiam a známkami zo skúšok významný vzťah.

Prívetivosť patrí k ďalším skúmaným faktorom, ktorý sa vo výskumných štúdiách zameraných na meranie vzťahu medzi osobnostnými dimenziami a školským výkonom objavuje. Podobne ako v prípade otvorenosti, aj tento faktor sa v niekoľkých výskumoch ukázal byť menej významným a slabším prediktorom školského výkonu (Shiner, Masten, 2002; Shiner et al., 2002 in Damon, Lerner, 2006). Shiner, Masten a Roberts (in Alexander, Winne, 2006) dokonca píše, že aj keď je táto osobnostná dimenzia popisovaná v pojmoch ako prosociálna orientácia a lepšie sociálne prispôsobenie, vo vzťahu k školskému výkonu sa vo väčšine výskumov nejaví ako jeho prediktor.

Z tohto prehľadu vyplývajú dva závery. Po prvé, výkonové premenné, ako sú schopnosti, vysvetľujú aj prinajlepšom len asi polovicu rozptylu školskej úspešnosti, t. j. toho, ako bude študent študovať. Hoci ich rola nie je ešte celkom preskúmaná, množia sa dôkazy o vplyve nonkognitívnych faktorov na úspech v štúdiu. Kognitívne premenné môžu predstavovať východisko, na základe ktorého možno predikovať, avšak nonkognitívne faktory, ako sú osobnostné vlastnosti, môžu mať na úspech v štúdiu rozhodujúci vplyv.

2 Ciele výskumu, výskumný problém a hypotézy

Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť, či existuje významný vzťah medzi osobnostnými faktormi päťfaktorového osobnostného dotazníka (neuroticizmom, extravertiou, otvorenosťou voči skúsenostiam, prívetivosťou, svedomitou) a školským výkonom vysokoškolských študentov.

Na základe vymedzenia výskumnej problematiky sme si stanovili nasledujúce hypotézy:

- H₁: Medzi osobnostným faktorom neuroticizmus a školským výkonom študentov je štatisticky významný negatívny vzťah.
- H₂: Medzi osobnostným faktorom extravertiou a školským výkonom študentov je štatisticky významný negatívny vzťah.
- H₃: Medzi osobnostným faktorom otvorenosť voči skúsenostiam a školským výkonom študentov je štatisticky významný pozitívny vzťah.

- H₄: Medzi osobnostným faktorom svedomitosť a školským výkonom študentov je štatisticky významný pozitívny vzťah.
- H₅: Medzi osobnostným faktorom prívetivosť a školským výkonom študentov je štatisticky nevýznamný vzťah.

Výskumnú vzorku tvorilo celkovo 100 vysokoškolských študentov vo veku od 22–25 rokov; zastúpenie oboch rodov bolo približne rovnaké. Vo vzorke boli zastúpení študenti s filozofickým zameraním ($n = 50$) a študenti s medicínskym zameraním štúdia ($n = 50$). Keďže sme zisťovali študijný priemer respondentov za prvé tri roky ich štúdia na vysokej škole, podmienkou pre zaradenie do výskumu bol ukončený tretí ročník štúdia. Priemerný vek respondentov bol 22,9 ($SD = 0,84$). Výber vzorky bol lavínový.

Pri realizácii výskumu bol použitý vlastný opytovací formulár a osobnostný dotazník NEO-FFI. NEO päťfaktorový osobnostný inventár je jedným z najpoužívanejších osobnostných dotazníkov na diagnostiku faktorov tzv. veľkej päťky. Zisťuje päť osobnostných vlastností: neuroticizmus, extraverziu, otvorenosť voči zážitkom, svedomitosť a prívetivosť. Autormi osobnostných dotazníkov NEO sú P. T. Costa a R. R. McCrae. Použili sme skrátenú verziu nástroja, ktorá obsahuje celkovo 60 položiek z každého faktora po 12 položiek. Slovenský manuál k tejto verzii pripravili I. Ruisel a P. Halama. Obsahuje slovenské normy na výbere 1 079 osôb. Nástroj vydalo vydavateľstvo Hogrefe Tescentrum Praha.

Ďalej bol použitý anamnestický formulár. Tento formulár je zameraný na zisťovanie anamnestických údajov od respondentov. Obsahuje 8 otázok. Zisťuje informácie o rode, veku, stupni ukončeného vzdelania, typu vysokoškolského zamerania, typu štúdia, roku štúdia a študijnom priemere respondentov za prvé tri roky ich vysokoškolského štúdia.

Údaje z nášho výskumu boli spracovávané pomocou štatistického programu SPSS for Windows (14.0), pričom použitý nástroj merania bol vyhodnocovaný na základe jeho jednotlivých uvedených kritérií. Na analýzu reliability zvoleného nástroja a jeho položiek sme využili Cronbachov koeficient. Následne sme pomocou deskriptívnej štatistiky vypočítali miery centrality, aby sme tak zistili základné charakteristiky skúmanej vzorky. Pomocou testu Skewness sme overovali normalitu rozloženia získaných výskumných údajov pre hrubé skóre v piatich faktoroch NEO-FFI. Keďže namerané údaje boli normálne rozložené, na ich spracovanie sme využili parametrické štatistické metódy. Na zistenie vzťahu medzi osobnostnými faktormi a školským výkonom sme využili metódu viacnásobnej lineárnej regresie, ktorá umožňuje zistiť, aké percento variancie vysvetľujú premenné navzájom nezávislé od seba.

Tabuľka 1

Deskriptívne charakteristiky prediktorov a kritéria ($N = 100$)

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Prediktory:		
Neuroticizmus	34,30	8,16
Extraverzia	42,69	6,22
Otvorenosť voči skúsenostiam	39,46	5,50
Prívetivosť	43,55	4,94
Svedomitosť	42,79	7,61
Kritérium:		
Školský výkon	1,64	0,38

Tabuľka 2

Regresné modely pre osobnostné faktory svedomitosť a extraverezia ako prediktory a školský výkon ako kritérium, po vynechaní nesignifikantných prediktorov (akceptované modely $p < 0,05$)

Prediktor	<i>R</i>	R^2	<i>B</i>	<i>T</i>	<i>p</i>
Školský výkon F-total (2,97) = 28,237; $p < 0,001$					
Extraverzia	0,25	0,06*	0,02	2,977	0,004
Svedomitosť	0,56	0,31**	-0,03	-6,624	0,000
(Constant)			2,128		

Poznámka: *R* – koeficient viacrozmernej korelácie; R^2 – koeficient determinácie; * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$. Jednotlivé osobnostné faktory neuroticizmus a extraverezia nadobúdajú hodnoty 1 až 5. Vysoká hodnota indikuje silnú mieru tohto faktora a nízka hodnota slabú mieru faktora.

3 Výsledky výskumu

V prvej hypotéze sme predpokladali štatisticky významný vzťah medzi školským výkonom vysokoškolských študentov a osobnostnými faktormi neuroticizmus, extraverezia, otvorenosť voči skúsenostiam a svedomitosť. Negatívny vzťah sme očakávali pri neuroticizme a extraverezii a pozitívny vzťah pri otvorenosti voči skúsenostiam a svedomitosti. V osobnostnom faktore prívetivosť sme významný vzťah k školskému výkonu nepredpokladali.

Vzájomnú súvislosť medzi školským výkonom a jednotlivými osobnostnými faktormi sme zisťovali pomocou viacnásobnej lineárnej regresie. V tabuľke 1 sú deskriptívne charakteristiky prediktorov a kritéria. V tabuľke 2 sú výsledky regresnej analýzy.

Ako vyplýva z tabuľky 2, v prípade analýzy vzťahu medzi jednotlivými osobnostnými dimenziami päťfaktorového modelu osobnosti a školským

výkonom bolo viacnásobnou lineárnou regresiou prostredníctvom metódy stepwise zistené, že z piatich testovaných prediktorov (osobnostných faktorov) boli signifikantné dva z nich – svedomitosť a extraverzia. Osobnostný faktor svedomitosť vysvetlil 31 % z variancie v školskom výkone a osobnostný faktor extraverzia vysvetlil ďalších 6 % variancie v školskom výkone vysokoškolských študentov. Čím vyššie skóre dosiahli jedinci vo faktore svedomitosť ($B = -0,03$), tým lepší školský výkon vykazovali. Čím vyššie skóre vo faktore extravenzie ($B = 0,02$) dosiahli jednotliví respondenti, tým horší školský výkon dosahovali.

4 Interpretácia výsledkov a diskusia

V testovaných hypotézach sme vyslovili predpoklad, že existuje signifikantne významný vzťah niektorých osobnostných faktorov k školskému výkonu na vzorke vysokoškolských študentov. Naše očakávania vychádzali z predchádzajúcich výskumov, ktoré sa zaoberali spomínanou problematikou. Môžeme spomenúť výskumy Chamorro-Premuzica a Furnhama (2005), ktorí boli činní v tejto oblasti. V súvislosti s tým sme formulovali päť hypotéz.

V prvej testovanej hypotéze sme predpokladali signifikantne negatívny vzťah medzi osobnostným faktorom neuroticizmus a školským výkonom študentov. Podľa Zeidnera a Matthews (in Chamorro-Premuzic, Furnham 2005) môže byť tento predpoklad negatívneho dopadu osobnostného faktora neuroticizmu na školský výkon odôvodnený v pojmoch stresu a anxiety, ktoré sa vyskytujú práve v podmienkach skúšky, resp. testu. Zároveň však pripúšťajú, že tento faktor môže ovplyvniť školský výkon nielen na skúške, ale aj v oveľa všeobecnejšej rovine.

Podobne aj Vágnerová (2010) uvádza, že z kognitívneho hľadiska má táto dimenzia osobnosti, najmä prežívanie úzkosti, nepriaznivý dopad na koncentráciu pozornosti, výkonnosť pamäti, výkyvy v reagovaní, a taktiež spôsobuje problémy s vybavovaním informácie. Pocity tenzie zároveň spôsobujú narušenie exekutívnych funkcií, ktoré zahŕňajú výber vhodnej kognitívnej stratégie, čím do veľkej miery zhoršujú výkon jedinca.

V našom výskume sa tento predpoklad nepotvrdil. Osobnostný faktor neuroticizmus sa na variancii v školskom výkone signifikantne nepodielal. Predpokladáme, že dôvodom nepotvrdenia tejto hypotézy je vplyv iných vonkajších premenných, ktoré sme vo výskume neodkontrolovali. Neuroticizmus je o. i. charakterizovaný prežívaním negatívnych emócií, ku ktorým patrí aj anxieta. Jednou z ďalších príčin nepotvrdenia nášho predpokladu mohlo byť aj to, že v rámci konštruktu anxiety sa rozlišuje anxieta, ktorá výkon podporuje, a naopak anxieta, ktorá výkon jedinca brzdí. Pretože sme

túto skutočnosť v našom výskume nezohľadňovali a nezamerali sme sa na to, či u daného respondenta prevažuje jeden alebo druhý typ tohto konštruktú, tento fakt považujeme za ďalšiu z možných príčin, ktoré mohli namerané výsledky skresliť.

V druhej hypotéze sme predpokladali signifikantne negatívny vzťah medzi osobnostným faktorom extravézia a školským výkonom študentov. Pri formulácii tejto hypotézy sme vychádzali zo zistení Chamorro-Premuzica a Furnhama (2005), v ktorých výskume bola extravézia a školský výkon študentov v negatívnom vzťahu. Podľa zistení výskumov Entwistlea a Entwistleovej (in Alexander, Winne, 2006) sa introvertne ladení jedinci vyznačujú lepšou schopnosťou zosúladiť učenie, menšou nepozornosťou a lepšími školskými návykmi. Zároveň podľa Sanchez-Marína, Rejano-Infanteho a Rodriguez-Troyana (in Chamorro-Premuzic, Furnham, 2005) neprospievajú extravertne ladení jedinci dobre najmä pre ich nepozornosť, zvýšenú sociabilitu a impulzivitu. Podobne aj Vágnerová (2010) uvádza, že extravertovaní jedinci síce dokážu lepšie rozdeľovať a prenášať pozornosť a sú z tohto hľadiska schopní širšej orientácie, na strane druhej sú však do veľkej miery tieto osvojené informácie povrchné. Práve preto je u nich spomínaná šírka poznania často na úkor hĺbky.

Keďže výskumnú vzorku tvorili vysokoškolskí študenti a viaceré výskumy hovoria o tom, že dopad extravézie na školský výkon je závislý od veku (Entwistle in Alexander, Winne, 2006), v nadväznosti na vyššie uvedené poznatky sme sa domnievali, že u vysokoškolských študentov bude vzťah tejto osobnostnej dimenzie k školskému výkonu negatívny. Táto hypotéza sa nám potvrdila. Osobnostný faktor extravézia pritom vysvetlil 6 % variancie v školskom výkone vysokoškolských študentov.

V tretej hypotéze sme predpokladali vzťah osobnostného faktora otvorenosť voči skúsenostiam a školského výkonu študentov. Vychádzali sme z výskumu Farsidesa a Woodfielda (in Alexander, Winne, 2006), ktorí dospeli k záveru, že tento osobnostný faktor predikuje školský výkon. Aj podľa Chamorro-Premuzica (2007) je tento faktor relevantnou dimenziou vo vzťahu k vzdelávacím výstupom, a to najmä tým, že umožňuje jedincovi využiť väčšie množstvo stratégií a techník k učeniu, ako sú napríklad kritické hodnotenie, hĺbková analýza a mnohé iné. Vychádzali sme tiež z kognitívnych aspektov tohto osobnostného faktora, ktoré uvádza Vágnerová (2010). Podľa nej sa táto osobnostná dimenzia vo významnej miere týka prístupu k poznávaniu. Keďže tento osobnostný faktor ovplyvňuje aj vzťah jedinca k rôznym druhom poznatkov, predpokladali sme, že bude v pozitívnom vzťahu práve k školskému výkonu, pretože ten do veľkej miery odráža úroveň osvojených vedomostí.

Na našej skúmanej vzorke sa však tieto zistenia nepotvrdili. Otvorenosť voči skúsenostiam sa nepreukázala byť k školskému výkonu v pozitívnom vzťahu. Za jednu z možných príčin považujeme podobne ako v prípade neuroticizmu vplyv iných vonkajších premenných. Vágnerová (2010) píše, že jedinci skórujúci vysoko v tomto faktore sa vyznačujú vysokou mierou kreativity, flexibility, ale aj tým, že nie sú tak viazaní zaužívanými pravidlami a nemajú sklon mechanicky akceptovať cudzie názory. Preto sa domnievame, že možnou príčinou nepotvrdenia našich očakávaní mohli byť práve spomínané charakteristiky, najmä tendencia nebyť viazaný zaužívanými pravidlami a mechanicky neakceptovať cudzie názory.

Štvrtá hypotéza vychádzala z predpokladu, že medzi osobnostným faktorom prívetivosť a školským výkonom vysokoškolských študentov sa nepreukáže signifikantne významný vzťah. Vo svojich predpokladoch sme vychádzali zo zistení Chamorro-Premuzica a Furnhama (2005), ktorí dospeli k podobnému záveru. Vychádzali sme tiež z toho, že charakteristiky tejto dimenzie sú viazané na sociálny kontext (Vágnerová, 2010). Naš predpoklad sa potvrdil. Môžeme skonštatovať, že medzi prívetivosťou a školským výkonom neexistuje signifikantne významný vzťah.

V piatej hypotéze sme predpokladali, že existuje pozitívny vzťah medzi osobnostným faktorom svedomitosť a školským výkonom. Keďže svedomití jedinci sa vyznačujú schopnosťou organizácie, výkonnosťou a rozhodnosťou, práve tento faktor je zo všetkých piatich skúmaných premenných najkonzistentnejšie asociovaný s rozličnými druhmi výkonov (Chamorro-Premuzic, 2007). Vo svojich predpokladoch sme vychádzali z kognitívneho komponentu svedomitosti, ktorý v sebe zahŕňa aj prístup k učeniu. Charakterizuje ho vysoká miera systematickosti, vytrvalosti a sklon všetko si vopred dobre premyslieť. Takíto jedinci bývajú podľa Vágnerovej (2010) do veľkej miery odolní voči rušivým vplyvom, sústredení, so sklonom k intenzívnemu zameraniu sa na určitú činnosť.

Domnievali sme sa teda, že v súvislosti s vyššie uvedeným existuje dobrý predpoklad, že aj v aplikácii na školské prostredie sa tento faktor ukáže byť v signifikantne významnom vzťahu práve so školským výkonom. Z výsledkov nášho výskumu vidieť, že očakávaný pozitívny vzťah sa nám potvrdil, pričom osobnostný faktor svedomitosť vysvetľuje 36 % z variancie v školskom výkone. K podobným zisteniam dospeli aj Chamorro-Premuzic a Furnham (2005).

Záver

Poznanie toho, do akej miery vysvetľujú osobnostné premenné varianciu školského výkonu vysokoškolských študentov, môže byť užitočné napr. pre

prax prijímania na vysoké školy. Prijímacie skúšky na tento stupeň štúdia sa sústreďujú na výkonové premenné, najčastejšie vedomosti z relevantnej oblasti, prípadne aj schopnosti. Pri zodpovednom výbere by mali byť prijatí na vysokoškolské štúdium len tí, ktorí preň majú predpoklady, a teda výkony vysokoškolských študentov by mali byť zaručené a vyrovnané. Napriek tomu pozorujeme vo výsledkoch štúdia vysokoškolákov rozdiely. Tie sú zapríčinené nonkognitívnymi faktormi – najmä osobnostnými vlastnosťami, medzi ktorými má prominentné miesto svedomitosť. Prihliadať k tomuto prediktoru by bolo veľmi prospešné. Podstatne by to spresnilo predikčnú validitu prijímacích skúšok.

Literatúra

- ALEXANDER, P. A., WINNE, P. H. 2006. *Handbook of Educational Psychology*. 2nd Edition. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 1055 p. ISBN 978-08-0585-9713.
- BUTCHER, H. J. 1973. Intelligence and Creativity. In KLINE, P. (Ed.). *New Approaches in Psychological Measurement*. New York: J. Willey. 269 p. ISBN 978-0471491200.
- COLUMBUS, A. M., COLUMBUS, F. H. 2008. *Advances in Psychology Research*. New York: Nova Science Publishers. 250 p. ISBN 978-1-60456-176-0.
- DAMON, W., LERNER, R. M. 2006. *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development*. 6th Edition. New Jersey: John Wiley & Sons. 1152 p. ISBN 0-471-2729-06.
- HATTIE, J. 2009. *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-analyses Relating to Achievement*. New York: Routledge. 378 p. ISBN 0-203-88733-6.
- CHAMORRO-PREMUZIC, T. 2007. *Personality and Individual Differences*. Oxford: Blackwell Publishing. 195 p. ISBN 987-1-4051-3008-0.
- CHAMORRO-PREMUZIC, T., FURNHAM, A. 2005. *Personality and Intellectual Competence*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 202 p. ISBN 978-0-8058-5136-6.
- MALTBY, J., DAY, L. 2010. *Personality, Individual Differences and Intelligence*. 2nd Edition. Essex: Pearson Education Limited. 675 p. ISBN 978-0-273-72290-8.
- VÁGNEROVÁ, M. 2010. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum. 467 s. ISBN 978-80-246-1832-6.

Autor

doc. PhDr. Štefan Vendel, CSc., Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, Inštitút psychológie, Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov, Slovenská republika, e-mail: stefan.vendel@unipo.sk